

„REZIDENCE“ V KRÁLOVSKÉ ZAHRADĚ PRAŽSKÉHO HRADU, DÍLO TŘÍ VÝZNAMNÝCH ARCHITEKTŮ – K. I. DIENTZENHOFERA, A. HAFFENECKERA A P. JANÁKA

FRANTIŠEK KAŠIČKA – PAVEL ZAHRADNÍK

Sídlo prezidentů republiky v Královské zahradě Pražského hradu nebylo od doby své výstavby nikdy přístupné pro bližší poznání vývoje a proměn této části hradního areálu. Teprve zpřístupnění objektu a odtajnění související archivní dokumentace v 90. letech 20. století dovolilo poznat, analyzovat a zhodnotit účast předních architektů své doby, kteří se na výstavbě postupně podíleli. Stavební dění při jižní tarasní zdi renesanční Královské zahrady na místě dnešní „Rezidence“ počíná rokem 1731 výstavbou nákladného rozměrného skleníku, na jehož finální podobě se podílel K. I. Dientzenhofer. Ze skleníku poničeného pruským bombardováním ponechal a upravil stavitel A. Haffenecker pouze střední vstupní pavilon a malý věžový altán. Dochované stavby využil architekt P. Janák v letech 1947–1950 k vybudování jednoho ze svých stěžejních děl – prezidentské rezidence. Problémy, individuální potřeby jednotlivých prezidentů a dílčí provozní zásahy zaznamenává zejména Janákův deník a navazující odtajněný archivní materiál.

The Czech presidential residence in the Royal garden of the Prague castle has been inaccessible for a survey of the development and modifications of this part of the castle area since it had been built. Only the opening of the property and declassification of the archive documentation in the 1990s enabled the recognition, analyse and evaluation of the successive participation of eminent architects of the period on the building construction. Building activity by the south terrace wall of the Renaissance Royal Garden on the site of present „Residence“ started in 1731 by building an expensive and sizable greenhouse. Its completion was assisted by K.I.Dientzenhofer. After the greenhouse was damaged by Prussian bombing, architect A.Haffenecker preserved and modified the central entrance pavilion and a small tower like summer-house. In 1947–1950 architect P. Janák used the remnants of the building for one of his fundamental works – the presidential residence. Problems, individual needs of presidents and fractional functional modifications are noted mainly in Janák's diary and subsequently in the declassified archive documents.

Klíčová slova — Pražský hrad – Prezidentská rezidence – Královská zahrada – barokní skleník – barokní pavilon – Kilián Ignác Dientzenhofer – Antonín Haffenecker – Pavel Janák

Key words — Prague castle – presidential residence – Royal garden – Baroque greenhouse – Baroque pavilion – Kilián Ignác Dientzenhofer – Antonín Haffenecker – Pavel Janák – architecture of the 18th–20th century

Prezidentská „rezidence“ v Královské zahradě Pražského hradu (obr. 1) patřila donedávna k bílým místům na mapě sloužící k bližšímu poznání vývoje a proměn hradního souboru. Bylo to dáno především specifickým účelem, pro který dnešní budova vznikla – jako občasné nebo trvalé sídlo hlavy státu po druhé světové válce. Teprve známé převratné události v roce 1989 a v letech bezprostředně následujících dovolily po odtajnění stavební dokumentace a umožnění přístupu do budovy podrobněji poznat a analyzovat „rezidenci“, která se stala nedílnou součástí kulturního dědictví v rámci Pražského hradu, symbolu české státnosti (obr. 2).

Vlastní „rezidence“, postavená v líci tarasní zdi oddělující severní a jižní díl Královské zahrady, tvoří v hmotě, průčelích i v dispozici svého středního jádra symetrickou kompozici neoklasicistní povahy (obr. 3). Ústřední jednopatrový objekt postavený na půdorysu širokého „U“ (obr. 4), podsklepený v celém rozsahu, je orientován hlavním průčelím k jihu, k Jelenímu příkopu, za kterým vyrůstá za hradním obvodem katedrála sv. Víta. Jádro ustouplého středního dílu zde tvoří dochovaný barokní pavilon, původně rovněž osový článek skleníku z počátku třicátých let 18. století. Nad podélný zadní trakt budovy bylo vloženo v úrovni severní zahrady mezipatro. Nad barokním pavilonem zůstal zachován mansardový tvar střechy, do kterého na bocích vrůstají sedlové střechy bočních přístaveb středního dílu, aby na vnějších stranách pronikly do vyšších sedel nad bočními křídly, uzavřených na jižní i severní straně výraznými trojúhelnými tympanony.

K vlastní rezidenci se připojuje ve hmotě spojovacím krčkem nižší západní přístavba kuchyně. Tento spojovací krček tvoří dochovaný jednopatrový barokní věžový „altán“ pod stanovou střechou, s bočními přízemními vstupními přístavbami pod pultovými střechami, spadajícími od staré tarasní zdi směrem k jihu (obr. 3, 5).

Navazující objekt kuchyně na obdélném půdorysu, pod příčně asymetrickou sedlovou střechou s bočními polovalbami, je rovněž v celém rozsahu podsklepený. Dodatečné přístavby pod úrovní zvýšeného severního dílu Královské zahrady obsahují především bazény a jejich technická zázemí. Nad terénem se tu nevýrazně uplatňuje pouze menší obdélný „anglický dvorek“, chráněný mřížovinou.

Obr. 1. Pražský hrad, Královská zahrada. Lokalizace prezidentské rezidence v areálu voluptuáru Pražského hradu, mapový podklad Earth Google. (K tisku upravil P. Červinka, 2010.)

I.

Na počátku stavební historie dnešní „rezidence“ je nutno představit si Královskou zahradu Pražského hradu v její západní části zřejmě již jako dvojúrovňovou, přičemž vyšší severní úroveň oddělovala od nižší úrovně při Jelením příkopu tarasní zeď. Písemné prameny informují, že k vyrovnávání staršího terénu zahrady bylo přikročeno již roku 1535, tj. záhy poté, co císař Ferdinand I. přičlenil hradní předpolí k hradnímu souboru (VLČEK 2000, 458). Vzhledem k dosti značnému množství dochovaných renesančních konstrukcí na severním předpolí lze důvodně předpokládat, že i jádro dělící tarasní zdi obou částí zahrad bylo renesančního původu a že se po výstavbě „rezidence“ dosud dochovalo pod severním čelem barokního pavilonu uprostřed dnešní budovy, v zadní stěně barokního „altánu“ a obou přilehlých přízemních síní. Uvedený předpoklad by mohl částečně podpořit i dosud existující „tajná chodba“ císaře Rudolfa II., která ústila při tarasní zdi do horní části zahrady.

Obr. 2. Pražský hrad, Královská zahrada. Celkový pohled na prezidentskou rezidenci, v pozadí s katedrálou sv. Víta (P. Nagel, 1992, převzato z ŘOMER 1992).

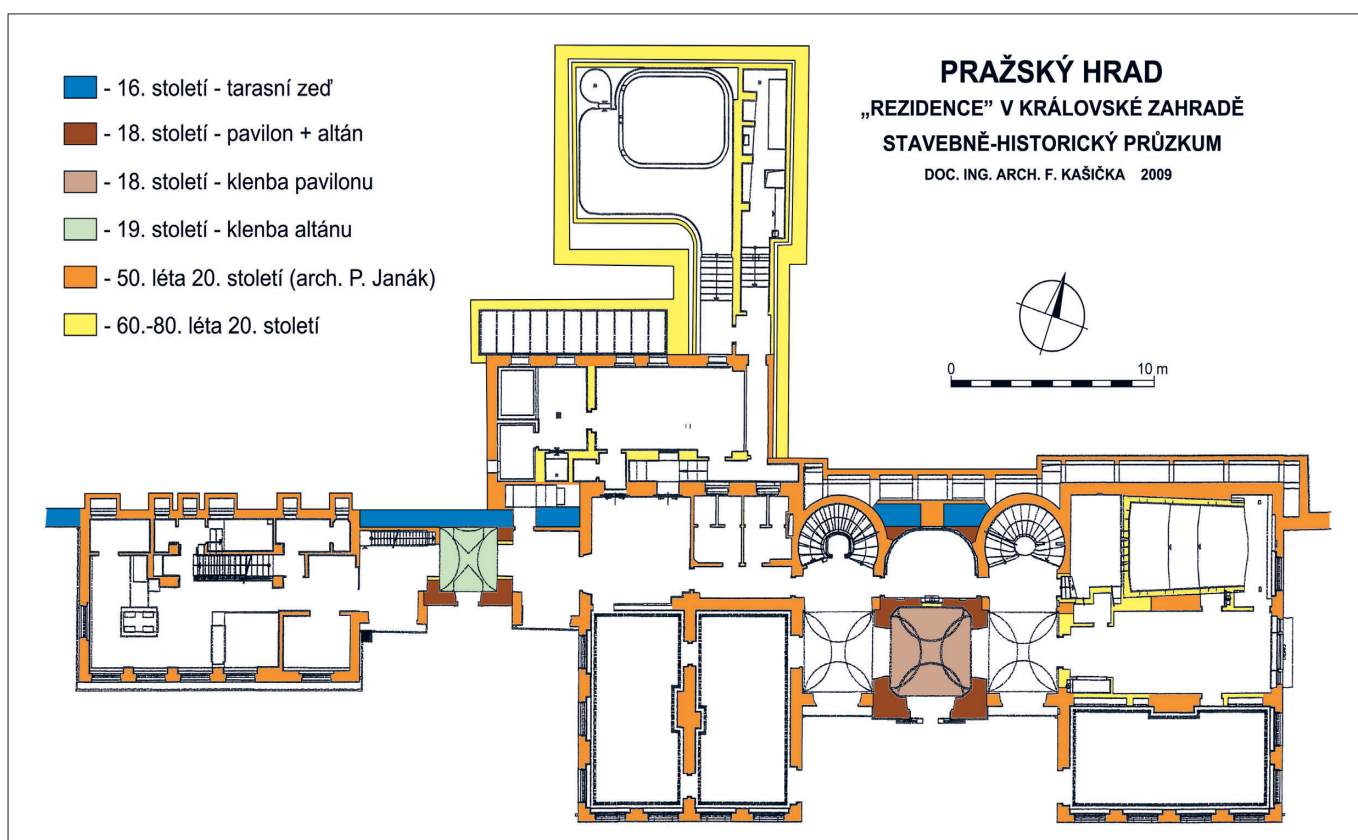
Počátky zástavby v místech dnešní rezidence kladou písemné prameny bezpečně do let 1731–1732, kdy zde byl k tarasní zdi přistavěn rozměrný barokní skleník, spojovaný převážně se jménem Kiliána Ignáce Dientzenhofera, jenž byl půl roku před počátkem stavby skleníku jmenován do funkce dvorního zednického mistra.

Půdorys i vnější podobu novostavby skleníku celkem spolehlivě zachycuje mladší archivní dokumentace. Tak například blíže nedatovaný plán Pražského hradu a jeho severního předpolí z doby před tereziánskou přestavbou¹ zachycuje půdorys skleníku jako symetricky komponované stavby, uprostřed s dodnes existujícím pavilonem, k němuž se z obou stran připojují křídla vlastních skle-

¹ Archiv Pražského hradu (dále APH), Stará plánová sbírka, sign. 157/13.

Obr. 3. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Severní průčelí dnešního stavu. (Podklady uloženy v Kanceláři prezidenta republiky – dále KPR – k tisku upravil M. Ďurica, 2010.)

Obr. 4. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Úroveň přízemí hlavní budovy ve stavebně historické analýze (severní přestavby jsou pod úrovní horní zahrady). **Modrá** – předpokládané pozůstatky renesanční terasní zdi, **hnědá** – barokní konstrukce z let 1731–32, **oranžová** – novodobé konstrukce z let 1947–50 (z doby působení arch. P. Janáka), **žlutá** – mladší konstrukce po r. 1950. (Podklady uloženy v KPR upravil, částečně překreslil a dle pokynů autora vybarvil M. Ďurica, 2010.)

Obr. 5. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Jižní průčelí dnešního stavu (podklady uloženy v KPR k tisku upravil M. Ďurica, 2010).

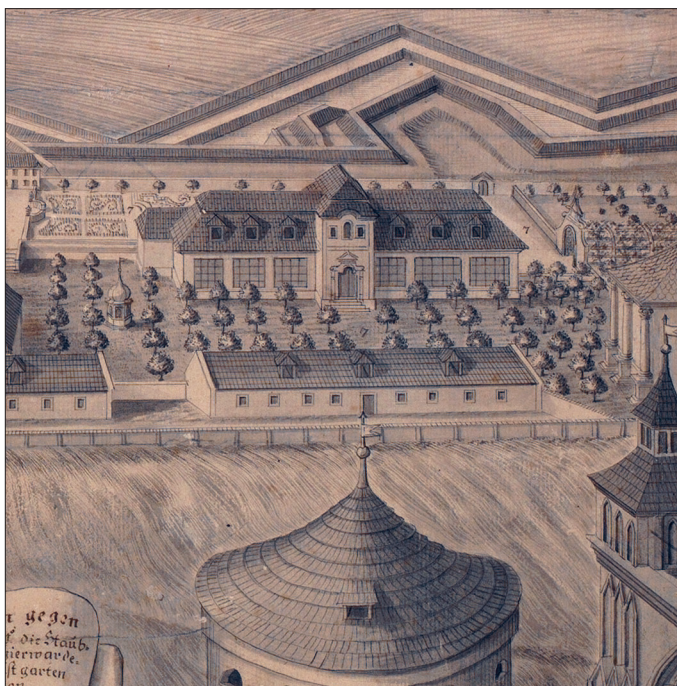
Obr. 6. Pohled z věže chrámu sv. Víta k severu. **A:** Jan Jos. Dietzler 1742 – výřez z lavírované tušové kresby s pohledem na skleník z let 1731–1732 (uloženo: Praha, Národní galerie, i.č. K 26931, foto © Národní galerie). **B:** Pohled současný (© Správa Pražského hradu, foto J. Gloc, 2007).

níků jako jakési skelety, jejichž tři čelní pilíře oddělují od středního pavilonu a mezi sebou tři rozměrné otvory. Další otvory jsou zaznamenány v obou čelech – na východním boku od nárožního pilíře až k polopilíři přistavenému k tarasní zdi. Na západním boku byl otvor užší vzhledem k tomu, že tu byl při tarasní zdi (a zřejmě zčásti na ní) postaven dnešní „altán“, sloužící tehdy v dolní úrovni jako topná komora k přikládání do topného tělesa naznačeného v přilehlém koutě skleníku. Na pohledu od Jana Josefa Dietzlera z věže Svatovítského chrámu z roku 1742 (obr. 6, 7) je jižní čelo středního pavilonu zachyceno v podstatě v dnešní podobě s mansardovou střechou a s trojovým oknem v 1. patře tzv. vignolovského typu.² Podle zmíněného půdorysu i Dietzlerovy kresby bylo čelo skleníku o cca 3,5 m širší oběma směry než čelo dnešní „rezidence“. Základy bočních stěn

² Průčelí pavilonu na této kresbě svírají lesenové rámce, portál nad vysokým soklem má předložené rámce, portál nad vysokým soklem má předložené schodiště a jeho nástavec oproti dnešnímu stavu tvoří trojúhelný tympanon, podložený na bocích volutami. V lici čela pavilonu navazují na kresbě oběma směry přízemní skleníkové haly pod zvalbenými, rovněž mansardovými střechami, jejichž spodní díly člení trojice vikýřků. Tři rozměrné skleníkové otvory v přízemí obou křídel vyplňuje rastr skleněných tabulek. Dochovaný „altán“ při boku západního křídla skleníku neměl tehdy dnešní stanovou střechu, ale jeho střechu tvořilo zvalbené sedlo zakrojeného dolního dílu mansardy nad přilehlým křídlem skleníku.

Obr. 7. Skleník – výřez z kresby J. J. Dietzlera 1742 (uloženo: Praha, Národní galerie, i.č. K 26931, foto © Národní galerie, úprava D. Růžicka, 2010).

výtápění skleníku byly zřízeny klenuté omítnuté topné kanály a komíny při obou stranách středního dílu. „Topná světnice“ byla zaklenuta a omítnuta – nelze pochybovat o tom, že se tehdy jednalo o suterén dochovaného pavilonu (obr. 8A). Jak je dále z výkazů patrné, uvedené práce se týkaly zatím pouze východního křídla skleníku a středního vstupního pavilonu. Základy ke druhému křídlu skleníku kopali nádeníci až v říjnu roku 1731 při současné realizaci dalších dokončovací prací na již hotovém díle – např. vyzdění a omítnutí hlavní římsy středního pavilonu, osazení kamenných stupňů u točitých schodů severního dílu pavilonu, zaklenutí předního dílu. Dodatečně se v listopadu roku 1731 budovala dělicí zeď s kamenným portálkem mezi vstupní částí středního pavilonu a zadním schodištěm, kde byly asi od přízemí výše zazdívány stupně dřevěné. Závěrem listopadu roku 1731 se ve výkazech setkáváme se jménem natěrače Františka Josefa Ulricha, který dostal zapláceno za nátěr olejovou barvou dvou kamenných váz, římsy nad skleníkem a plechových střešních makovic a korouhviček, které částečně pozlatil.⁵ (Kopie jedné z korouhviček je druhotně osazena na hrotu stanové střechy „altánu“.) O tom, že centrální „topná světnice“ byla skutečně zřízena v klenutém suterénu dnešního středního pavilonu, svědčí zápis z počátku prosince, kdy tu zedníci u topení osadili dvoje malá kamenná ostění ke dvířkům u kamen a vyzdili u topení prohlubeň. Nato byla v tomto sklípku klenba nahozena vápnem a omítnuta.

Po přerušení prací v zimních měsících – v lednu a únoru 1732 – začalo se pracovat na dobudování západního křídla skleníku až kolem poloviny března. Mezi 13. a 26. červencem roku 1732 se ve výkazech objevuje štukatér Ignác Palliari, který dostává zapláceno za provedení štukové výzdoby nad portálem a oknem v jižním čele dnešního prostředního pavilonu.⁶ V následujících čtrnácti dnech je zmiňováno osazení a zazdění kamenné nádrže na vodu v přízemí dnešního středního pavilonu a zaklenutí „postranního topení“ zřejmě v přízemí dnešního „altánu“, kde byla současně osazena dvě kamenná dveřní ostění. V srpnu pak ještě zedníci v přízemí dnešního středního pavilonu úplně omítlí vstupní síň, označovanou zde poprvé jako sala terrena, a vydláždili ji kamennými deskami (údajně dodnes uchovanými pod Janákovou mramorovou dlažbou). Následně byly kamenné desky osazovány i na podlahách obou skleníkových křídel, které byly mezitím včetně stropů již zcela omítnuty a vybíleny. Nad topnými kanály byly osazeny desky s otvory, které bylo možno uzavírat (obr. 8B). Skleněná okna získala prkenné okenice. Poslední řemeslník – kame-

skleníku, půdorysně přesně vymezené, jsou překryty částečně zvýšenými násypy dolního dílu zahrady.

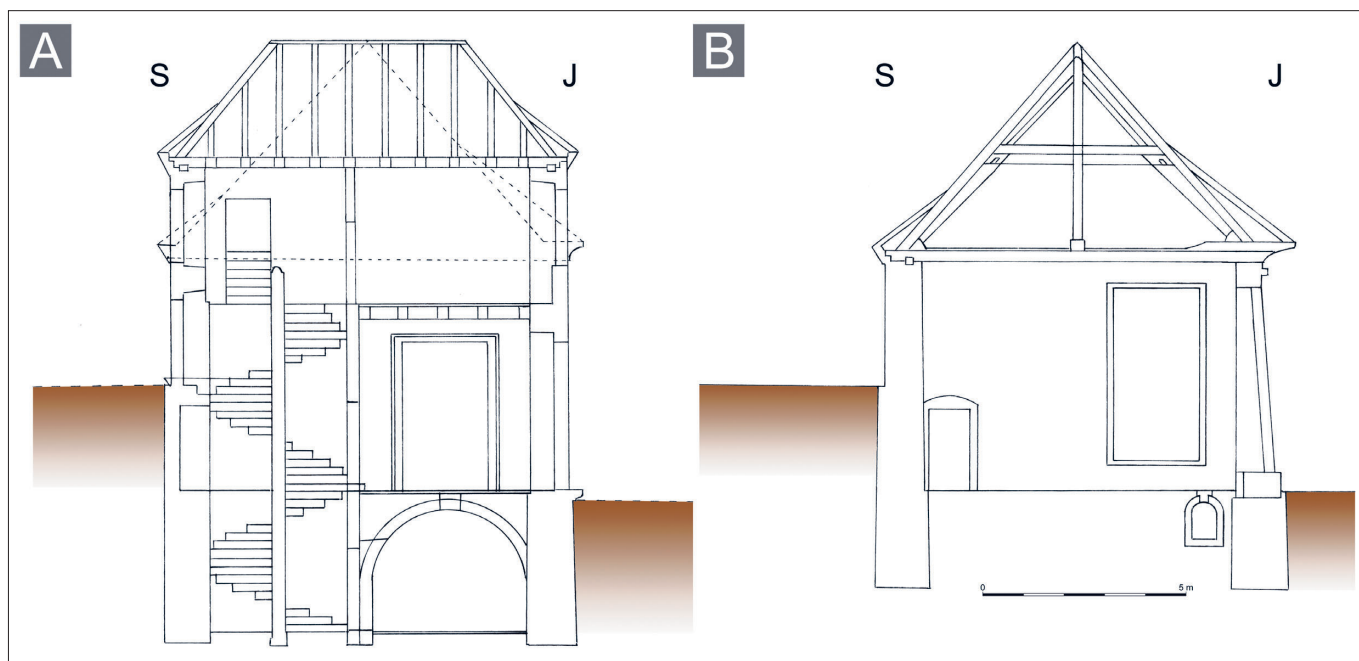
Postup výstavby skleníku z doby posledního desetiletí vlády císaře Karla VI. podrobně zachycují čtrnáctidenní pracovní výkazy stavebních prací placených Dvorním stavebním úřadem, takzvané Wochenzettel.³ Stavba nového skleníku podle nich započala v období mezi 6. a 19. květnem 1731 kopáním a vyzdíváním základů.⁴ Výkazy nám upřesňují představu interiérů obou bočních křídel s omítnutými stropy a prkennou podlahou na půdách pod mansardovými střechami. Pro

3 APH, Dvorní stavební úřad (dále HBA), kniha 117 (pro rok 1731), kniha 118 (pro rok 1732).

4 O měsíc později se tu již začaly osazovat kvádry pilířů a pokládat dubové prahy. Následovalo pokračování zednických prací, na které navazovali tesaři vkládáním dubových sloupů k okenním ostěním a dřevěných překladů nad nimi (rošty nad sloupy a pozednice), dále tesali dubová dveřní a okenní ostění a začali vázat krov. Velké kamenné ostění portálu do středního pavilonu osazovali zedníci již v srpnu téhož roku 1731.

5 „Ferner Ihme Frantz Ulrich vor Anstreichung der steinernen Vasen mit Öelfarb, dann des Gesimbs überm Glashauß, wie auch plechenen Knöpf und Fahneln, welche in Theil auch vergoldet hat [...] – 16 fl.“

6 „Dem Ignatius Palliari bey in kay. Lustgarten bey dem neuen Glashauß am mittlern Gebäude überm Thor undt Fenster gemachten Stucator-Arbeit [...] – 10 fl.“

nický mistr Oldřich Mannes – se na dokončované stavbě objevil počátkem listopadu roku 1732, kdy tu ještě u mladšího skleníkového křídla zapouštěl „rýgle“ a dřevěné okenní sloupky a otesával žlábek pro osazení okenic.

Na architektonicky i konstrukčně náročné stavbě skleníku trvající od května 1731 do listopadu 1732,⁷ tedy dohromady necelých devatenáct měsíců, působili tedy podle pracovních výkazů nádeníci na zemní práce, zedníci, tesaři⁸ a pokrývači,⁹ ale také kameník,¹⁰ štukatér¹¹ a natěrač;¹² výkazy však nepřinášejí zprávy o dalších pracích, jež musely být na skleníku rovněž vykonány, tedy o pracích truhlářských, zámečnických, sklenářských či kovářských.

Pokud jde o zednické práce, ty byly v prvních sedmi měsících – až do 17. listopadu 1731 – účtovány Jakubu Antonínu Canevallemu a po něm až do konce stavby Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi, jenž byl po celou dobu stavby skleníku dvorním zednickým mistrem, ustanoveným do této funkce dekretem z 23. listopadu 1730. Podle znění textu dekretu byl do této funkce jmenován jakožto nástupce Tomáše Haffeneckera, který zemřel 16. listopadu 1730, ve skutečnosti však (jak se domnívá Milada VILÍMKOVÁ 1986, 230 pozn. 9) v souvislosti s těžkou nemocí a očekávaným úmrtím J. A. Canevalleho, který zemřel 28. listopadu 1731. Canevalle byl totiž předchůdcem Dientzenhoferovým v této funkci, i když ji od roku 1723 údajně fakticky nevykonával a místo něj potřebné práce prováděl až do své smrti 1730 Tomáš Haffenecker (ibid.). Podle těchto okolností by se zdálo, že za nemocného Canevalleho dohled na stavbu skleníku od samého počátku vykonával K. I. Dientzenhofer, jenž by mohl být i autorem projektu skleníku. Nelze to však patrně tvrdit s úplnou jistotou. Autorem konceptu mohl být právě tak nemocný Canevalle, i když možná dohled na stavbu, za jehož vykonávání byl vyplácen, prováděl v omezené míře. Po plném převzetí dohledu nad rozestavěnou stavbou pak K. I. Dientzenhofer pravděpodobně projekt pozměnil v duchu svého výtvarného názoru. Tuto hypotézu by snad mohl podpořit starý plánec (obr. 8) z Archivu Pražského hradu, který bohužel není podepsán ani datován.¹³ Sala terrena v přízemí pavilonu má na tomto plánu rovný omítnutý podhled a salónek v 1. patře je zastřešen sedlovou zvalbenou střechou,

Obr. 8. Pražský hrad, Královská zahrada. Příčný řez středním pavilonem (A) a křídlem skleníku s topným kanálem (B). Nižší vstupní pavilon má v přízemí rovný strop, vstupy do skleníkových křídel mají rovné překlady. – Starší návrh? Nedatováno, autor neuveden. Uloženo: Archiv Pražského hradu (dále APH), Stará plánová sbírka, sign. 142/55. (Kopii narušeného originálu překreslil M. Müller, 2010.)

7 V literatuře často uváděné chybné datování stavby skleníku do let 1730–1731 se opírá o údaj na plánu Královské zahrady od Johanna Michaela Ziegelmeyera, pocházejícím z roku 1744, na němž je u západního křídla skleníku napsán letopočet „A. 1731“, zatímco u východního křídla vidíme letopočet „A. 1730“ (APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/36; PODLAHA 1920–1921, 185, tab. XVIII); stejná chybná data nacházíme i na dalším soudobém plánu Královské zahrady, jehož autorem je stavební písař Pražského hradu Johann Heinrich Dinebier (APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/35).

8 Tesařské práce řídil takřka po celou dobu stavby dvorní tesařský mistr Josef Leffler, pouze v závěru stavby, od 13. července 1732, je vykonával tesařský mistr Tomáš Stubner.

9 Pokrývačské práce zabezpečoval Václav Mareš.

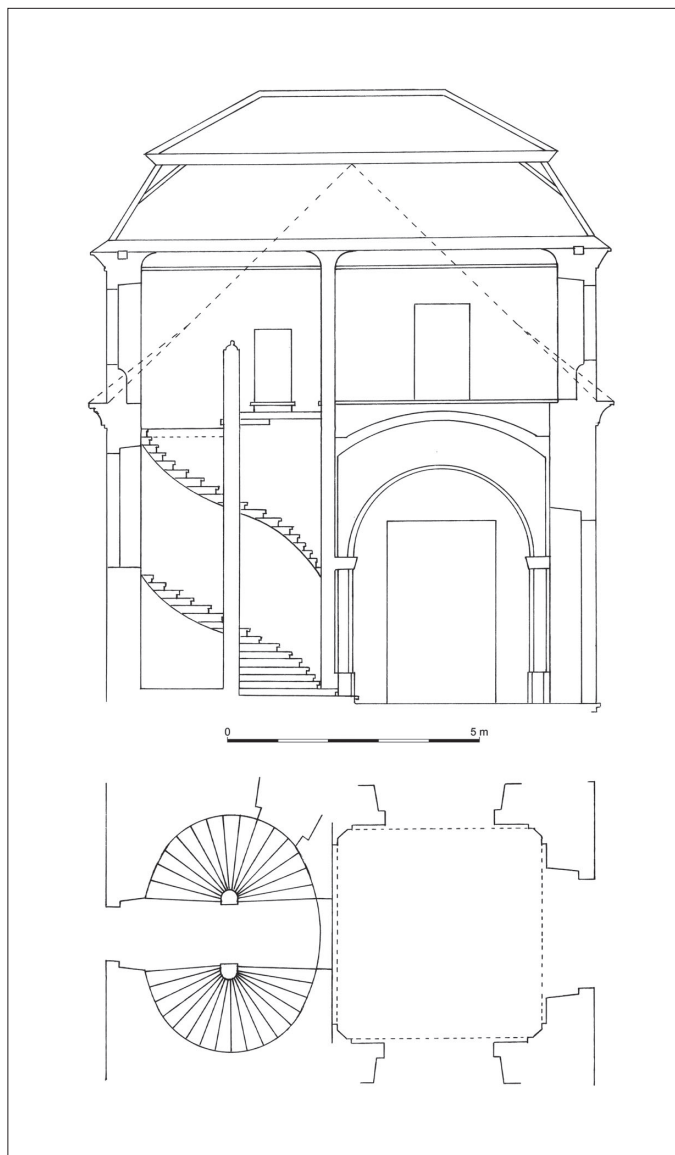
10 Kamenické práce zabezpečoval Oldřich Mannes.

11 Štukatérské práce prováděl, jak již bylo uvedeno, Ignác Palliari.

12 Natěračské práce prováděl František Josef Ulrich.

13 APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/55.

Obr. 9. Půdorys a řez pavilonem s naznačením střechy skleníkového křídla a vstupů do jeho podkroví. – Poslední úprava plánu rozestavěného objektu? Nedatováno, autor neuveden. Uloženo: APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/78. (Kopie nezřetelné archivní dokumentace překreslil M. Müller, 2010.)

jejíž hřeben je kolmý k podélné ose skleníku. Součástí tohoto plánu je i příčný řez prvním křídlem skleníku.

Druhý plánek, rovněž nedatovaný i nepodepsaný, ale rovněž pocházející z doby před zničením skleníku roku 1757, obsahuje kromě půdorysu přízemí středního pavilonu i řez tímto pavilonem bez sklepů, na němž je zakreslena již dnešní placková klenba sala terreny a nad salónekem v 1. patře je již zakreslena mansardová střecha (obr. 9).¹⁴ Přisouzení těchto úprav nedatovaného staršího projektu,¹⁵ podle nichž byla stavba dokončena, K. I. Dientzenhoferovi by bylo prozatím asi odvážné, ale přesto možné. Finální účast kanceláře K. I. Dientzenhofera na výstavbě skleníku by mohly nejspíše dokládat dva další plány. Větší z nich¹⁶ zachycuje půdorys skleníku a jeho jižní podélné průčelí (obr. 10). Půdorys středního pavilonu již obsahuje dochovanou placovou klenbu, mezi pilíře obou skleníkových křídel jsou vloženy dvojice dřevěných sloupků. V nárysu dělí rozměrná skleníková okna

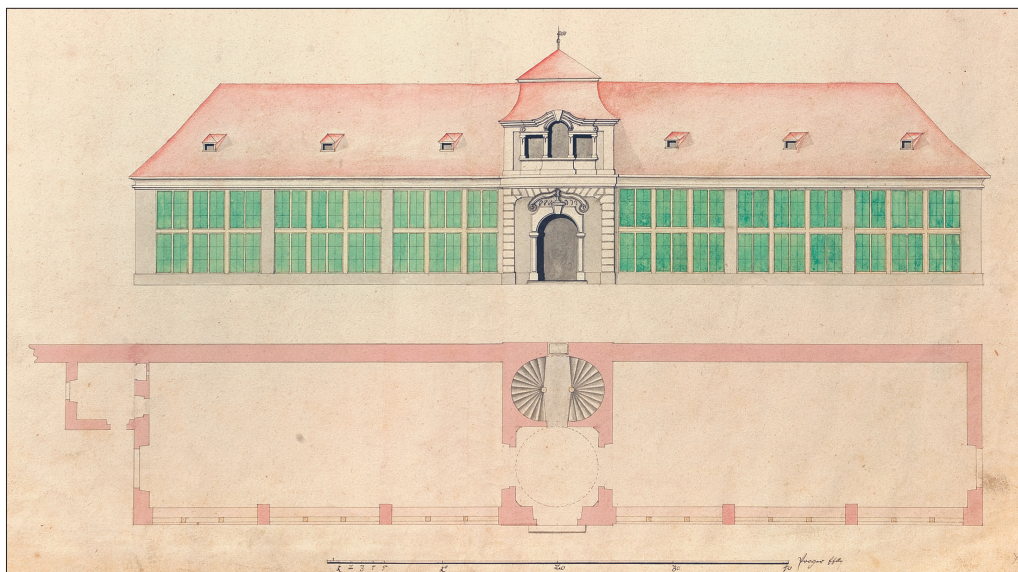
mezi zděnými pilíři kromě dvojic svislých sloupků navíc uprostřed výšky oken vodorovné břevno. Takto vzniklé dvě trojice menších obdélných otvorů nad sebou zakrývají patrně dvoukřídlé šestiúhelné prosklené výplně. Tím se poněkud liší od zmiňované kresby J. J. Dietzlera, kde díly mezi pilíři vyplňují 4 x 4 čtvercové skleněné tabule. Na menším plánu,¹⁷ rovněž bez uvedení autora, je podrobněji rozkresleno jižní průčelí středního pavilonu, které se v podstatě neliší od dnešního stavu (obr. 11). V detailu jsou tu však (a stejně na Dietzlerově kresbě) voluty, zvlněné u rozebrané římsy nad portálem, stočeny na jejich bocích (u Dietzlera je římsa doplněna rozebraným frontonem), zatímco dnešní stav s vnitřními volutami je zřejmě dílem mladšího zásahu. Nelze vyloučit, že výše uvedené příčné řezy skleníkem a oba poslední plány patří do jednoho souboru barokní prováděcí dokumentace a autorský podíl K. I. Dientzenhofera je tu zřejmě jednoznačný.

14 APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/80.

15 Možnost, že by tento starší projekt zhotovil krátce před svou smrtí ještě Dientzenhoferův faktický předchůdce Tomáš Haffenecker, vylučuje, jak se zdá, skutečnost, že v soupise prací, které mají být na Hradě provedeny v roce 1731, jenž byl dvornímu stavebnímu úřadu dodán 26. února 1731, není ještě stavba skleníku vůbec uvedena, takže o ní bylo zřejmě rozhodnuto až po tomto datu, tedy v době, kdy již byl Haffenecker mrtev (APH, HBA, inv. č. 504, kart. 34).

16 APH, Stará plánová sbírka, sign. 143/14. Plán půdorysu a nárysu je rýsován tuší, střechy a skleníková okna jsou položena barvou, měřítko pražské lokte. Na zadní stranu poznamenán tužkou letopočet 1730–1731. (Za upozornění na tento i následující plán děkujeme prof. Milanu Pavlíkovi.)

17 APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/78 (rub). Jižní průčelí středního pavilonu, kresba tužkou.

Obr. 10. Půdorys a nárys skleníku v Královské zahradě, nedatováno, autor neuveden. Zřejmě dílo kanceláře K. I. Dientzenhofera. Uloženo: APH, Stará plánová sbírka, sign. 143/14 (foto P. Havlík, 2010).

II.

Barokní skleník z let 1731–1732 zůstal ve své původní stavební podobě patrně pouze čtvrtstoletí, jelikož v počátcích sedmileté války, roku 1757, byl při pruském obléhání Prahy zasažen dělostřelbou a vyhořel; na velkém plánu Pražského hradu z roku 1758 je proto již uveden jako „úplně vyhořelý skleník“ (obr. 12).¹⁸ Následujících dvacet let stál zřejmě v troskách. Teprve v letech 1776–1777 přišla na řadu úprava průčelí budovy, slohově již na samé hranici pozdního baroka a klasicismu.

Informace o této úpravě nám poskytuje celkové vyúčtování oprav prováděných v Královské zahradě v letech 1776–1782,¹⁹ dovidáme se z něj, že zednické a tesařské práce na skleníku byly provedeny ještě v roce 1776, zatímco ostatním řemeslníkům bylo placeno až v následujícím roce 1777, kdy byly zjevně řemeslné práce dokončeny. Oprava byla svěřena staviteli Antonínu Haffeneckerovi a tesařskému mistru Františku Pfannerovi. K obnově původního rozsahu a funkce již nedošlo. Pozůstatky pilířových skleníkových křídel byly odstraněny, ponechán byl pouze střední pavilon, nazývaný tehdy letohrádek (Lusthäusel), obezděný plnými zdmi, a dále západní jednopatrový „altán“, tehdy zřejmě označovaný jako „Nagerle-Gewölbe“, tedy „hřebíčkový kvelb“ (obr. 13).²⁰ Podobu této úpravy, která se dochovala až do počátku výstavby Janákovy „rezidence“ v roce 1947, již spolehlivě známe z pozdějších zaměření a fotografií.

Po odbourání bočních skleníkových křídel byl Antonín Haffenecker postaven před úkol vyřešit nyní obnažené boční fasády středního pavilonu. Celý parter oběhl jakousi slepou omítkovou rustikou, kterou byla dojemově zesílena zejména nároží (obr. 14). Do rustiky arkády byla na bocích pavilonu vložena dvě okna a v jejich osách v 1. patře sevřeném lesenovým rámcem okna další, tentokrát s půlkruhovými záklenky, ale s použitím podobných článků a detailů jako u obou bočních oken v 1. patře průčelí čelního (obr. 15).²¹ Na průčelí jižního a severního čela pavilonu byla asi zčásti obnovena starší štuková výzdoba nad portálem a horními okny, zčásti zřejmě doplněná již klasicistními motivy (jako např. plastickým košem s květinami nad čelním portálem) (obr. 16). Nová mansardová střecha kopírovala původní stav. Menší pozornost byla věnována bočnímu altánu s „hřebíčkovým kvelbem“ v přízemí. Získal hladké omítky a mohutnou fabionovou hlavní římsu, která zčásti překryla na severní straně kamenný nadpražní kvádr portálku k hornímu podlaží. Valená klenba s pětibokými výsečemi v přízemí „altánu“ má rovněž charakter již spíše klasicistní. V závěsu po

18 Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, plánový archiv, sign. PPOP-996-5-205.

19 APH, HBA, inv. č. 1242.

20 Z vyúčtování se dozvídáme, že bylo především zpevněno a opraveno narušené ohořelé zdivo, vyzděny nové točité schody, osazeny dřevěné stupně, předsíňka (asi v mezipatře) byla vydlážděna cihlami. Ve světnici nad „hřebíčkovým kvelbem“ v blízkém „altánu“ byl nahozen omítkou strop. Tesařům, které vedl tesařský mistr Pfanner, bylo zapláceno za nové krovy a jejich zalátování, za položení lepenice s podlahou a pořízení stropů s orákosováním. Na schody tu byly použity opracované staré i nové stupně. Pokrytí střeš projevy provedl pokrývačský mistr Václav Bojanovský. Dokončovacích prací na pavilonu a „altánu“ se nakonec zúčastnil i dvorní zámečník Josef Pfeifer, dvorní sklenář Jan Jiří Pracher a truhlář Jan Willgk.

21 Prostřední okno s půlkruhovým záklenkem bylo snad již při úpravě nebo později zazděno.

Obr. 11. Rozkreslené průčelí středního pavilonu. Tužková kresba, kterou je možné připsat kanceláři K. I. Dientzenhofera, na rubu plánu uvedeného v obr. 9. Uloženo: APH, Stará plánová sbírka, sign. 142/78 (foto P. Havlík, 2010).

pavilonu měl v celém rozsahu uvnitř oválný půdorys a obsahoval od zaklenutého suterénu až po 1. patro při obou bocích v půdorysu půlkruhová ramena vřetenových schodišť (obr. 17). Od úprav pozůstatků barokního skleníku v sedmdesátých letech 18. století nedošlo tu až do roku 1947 k výraznějším změnám. Je nutno počítat s nepravděpodobnými údržbovými zásahy a podle fotografií stavu před rokem 1947 došlo nepochybně k výměně výplní všech otvorů.

V inventáři zahrad Pražského hradu z roku 1793 se na střeše pavilonu připomíná stará korouhvička,²² zřejmě datovaná rokem 1731 a na nový krov upevněná až druhotně, která byla někdy po roce 1890 nahrazena kopií, zhotovenou klempířem Františkem Vlasákem (tehdy se již nacházela na hrotu stanové střechy „altánu“).²³

Po vzniku první republiky byl pavilon od srpna 1919 určen pro příležitostný pobyt prezidenta Masaryka v Královské zahradě; horní patro bylo zařízeno jako pracovního prezidentské dcery, dr. Alice Masarykové (MALÁ 1991, 11). V rámci menších oprav, kterým byl tehdy pavilon podrobován, restauroval na počátku roku 1921 akademický malíř Václav Kaliba v přízemí pavilonu, označovaného tehdy jako „pavilon Marie Theresie“, fresku s bohyní Florou.²⁴ V témže roce 1921 se uvažovalo i o způsobech odvlhčení soklového zdiva a tehdejší Kancelář prezidenta republiky doporučila, aby sokl „byl upraven náležitě dle rozhodnutí pana hrad. archt. J. Plečníka.“²⁵ V červenci 1921 byl jako letní sídlo prezidenta zakoupen zámek v Lánech a pavilón v Královské zahradě byl od té doby užíván hlavně při občasných zahradních slavnostech (MALÁ 1991, 11). Pro příležitostné používání pokojíku v 1. patře pavilonu byla tu pro prezidenta Masaryka a jeho dceru Alici instalována v roce 1922 elektrická kamínka.²⁶ Mezi další drobné zásahy do pavilonu patří malířské práce²⁷ a oprava stříšky „altánu“.²⁸

dokončení úprav z let 1776–1777 byla placková klenba předního dílu pavilonu ozdobena freskou s bohyní Florou, jejím druhem a andílky v oblacích, jejíž původ a autora se doposud nepodařilo zjistit. Malované panelování stěny tohoto prostoru, známé ze starší fotodokumentace, pochází patrně až z 19. století.

Z měřické dokumentace z doby před výstavbou dnešní „rezidence“ se dozvídáme, že valeně sklenutý sklípek pod vstupní síní pavilonu měl na bocích při čelní zdi nízké niky pod segmentovými záklenky – zřejmě pozůstatky topných kanálků vedoucích původně pod skleníkovou křídla. Zadní díl

22 APH, HBA, inv. č. 5119.

23 APH, Pozůstalost Pavla Janáka, kart. 6, deník 1949, zápis ze 7. července 1949: „Klempířem Františkem Vlasákem, majitelem klempířské firmy, bylo sděleno totiž, že stará korouhvička a její makovice byly někdy po 1890 sňaty (pamatuje se na to, protože tehdy byl druhý rok v učení). Makovice byla z mědi, velmi chatrná, prostřelená 4 průstřely. Nová ze zinkového plechu byla provedena ve velikosti staré a stará byla dána, jak to bylo obvyklé tehdy na P[ražském] h[radě], do staré mědi, která se vždy koncem roku prodávala. Rovněž tak stará korouhvička prý ještě se starým žlutým nátěrem byla provedena v kopii železné a stará dána do starého železa.“

24 APH, Stavební správa Pražského hradu (dále Ss) 1919–1948, kart. 25, inv. č. 360.

25 APH, Kancelář prezidenta republiky (dále KPR) – stavební věci Pražského hradu 1919–1947, kart. 87; viz též APH, Ss 1919–1948, kart. 25, inv. č. 360.

26 APH, KPR – stavební věci Pražského hradu 1919–1947, kart. 87.

27 V roce 1925 je realizoval malíř František Joska (APH, Ss 1919–1948, kart. 25, inv. č. 360).

28 Provedená v roce 1926 pokrývačem Václavem Jabůrkem (APH, Ss 1919–1948, kart. 9, inv. č. 254).

Obr. 12. Plán Pražského hradu z r. 1759 – výřez: část Královské zahrady se skleníkem. Uloženo: APH, Stará plánová sbírka, sign. 157/35 (foto P. Havlík, 2010).

III.

Rok po ukončení druhé světové války, na počátku května 1946, vyslovil prezident Beneš dotaz, zda by bylo možno přebudovat Míčovnu v Královské zahradě na letní prezidentovo obydlí. O tomto řešení, ke kterému se samotný prezident zjevně přikláněl, se poté jednalo po několik měsíců, ale nevhodnost přestavby renesanční Míčovny nakonec přivedla architekta Pražského hradu Pavla Janáka k návrhu využít pro vybudování letního domu prostor bývalého skleníku, ze kterého by zůstal střední vstupní pavilon a menší objekt tzv. „altánu“. Postup těchto jednání a poté i samotné výstavby „rezidence“ lze velmi podrobně sledovat v deníku architekta Janáka.²⁹ Janákovy návrhy novostavby se dvěma křídly svírajícími uprostřed dochovaný barokní pavilon byly prezidentem Benešem 11. října 1946 akceptovány (jak se zdá, na naléhání prezidentovy manželky)³⁰

29 APH, Pozůstalost Pavla Janáka, kart. 4 (deník 1946), kart. 5 (deník 1947, 1948), kart. 6 (deník 1949, 1950), kart. 7 (deník 1951, 1952). Z těchto deníků pocházejí všechny informace o stavbě z let 1946–1952, pokud není uvedeno jinak. Plány k Janákově přestavbě: APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902.

30 Janák v zápise z 11. října 1946 o své návštěvě u prezidenta, kterou vykonal spolu s prezidentovým kancléřem a přítelem Jaromírem Smutným (titulovaným v pramenech i jako vyslanec) a prezidentovým poradcem pro zařizování interiérů Jaromírem Strettim-Zamponim, mimo jiné píše: „Dnes ve 12.30 byli jsme s vyslancem a Strettim u prezidenta a milostivé paní v rodinném saloně bytu. President nejprve, když projekt byl před ním rozložen, ne-

Obr. 13. Pražský hrad, Královská zahrada. Pohled na „altán“ a pavilon od západu, ante 1947. Uloženo: APH, fond Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 1737/2, sign. D 1820 (foto J. Štenc, nedatováno).

Obr. 14. Pražský hrad, Královská zahrada. Barokní pavilon v úpravě A. Haffeneckera, pohled od jihovýchodu, ante 1947. Uloženo: APH, fond Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 1737, sign. D 1806 (foto J. Štenc, nedatováno).

koje, čekárny, kanceláře a příslušenství v dosti výrazném rozporu s monumentálním rozvrhem východního a severního průčelí.

Zpočátku se předpokládalo, že stavba bude hotova v roce 1948 – aspoň 11. března 1947 si Janák zapsal, že na prezidentův dotaz, „kdy možno s dokončením stavby počítati“, mu bylo sděleno,

říkal nic, zvláště k průčelím, ptal se nejprve jen na počet prostor. Avšak paní prezidentová ihned se věci přiklonila a vyzdvihovala důvody zdravého bydlení, které budou vždy proti Mičovně a pro polohu v zahradě. Také že Mičovna tím může být rekonstruována a ponechána úkolům spíše reprezentačním. Uvedl jsem konečně, že přání presidenta může snad být prostorově v Mičovně jakž takž vyhověno, ale že pak techničtí znalci, ministerstvo budou mít proti námitky (kamenné stěny prosycené novou vlhkostí). Pan prezident konečně vzal projekt k sobě, že si jej rozmyslí. Později pan vyslanec odpoledne sdělil, že návrh vyhrál.“

31 Za upozornění na tuto skutečnost děkujeme ing. arch. Vojtěchu Veverkovi.

32 O názorech presidenta Beneše, jemuž byly plány předloženy 3. března 1947, Janák 11. března píše: „Pan prezident i paní prezidentová se vyslovili, že půdorysné řešení jim zcela vyhovuje a zvláště také dispozice prezidentovy pracovny, jejich příslušenství, dále patro ložnic, kde jsou navrženy dvě ložnice sice menší, zato s dalším menším salonek mezi nimi, každá ložnice s oblékacím kabinetem a vlastní koupelnou. Pan prezident, pokud se týče vytápění, souhlasí, aby bylo instalováno ústřední topení v celém domě v podlahách (jednotlivé úseky a místnosti lze z provozu vypínati), v jeho pracovně a ložnici má býti však počítáno s kamny. Dále v obývacím salonek v patře má být krb. S[tavební] s[práva] v plánech bude disponovat nejen s těmito komíny, ale i s dalšími rezervními pro ostatní místnosti. Dispozice podkroví, kde bude lze zřídit pokoje pro personál, případně pokoje hostinské, panu prezidentovi vyhovuje. Pan prezident shledává účelným, aby kuchyně se svým příslušenstvím byla ve zvláštním malém křídle o přízemku a podkroví, které by bylo položeno při západní straně zahradního domu směrem ke správně zahrad.“

a zanedlouho, v lednu 1947, byly učiněny přípravy k zařazení materiálových potřeb do dvouletého plánu.

V Janákových deníkových zápisech ovšem chybí informace o tom, že inspirací pro skladbu hmot novostavby i jejího celkového architektonického výrazu byl nepochybně zámek v Ratboři u Kolína, postavený v letech 1911–1913 pro rodinu Mandelíků, vlastníků zdejšího cukrovaru, Janem Kotěrou,³¹ u kterého Janák v letech 1907–1909 pracoval (obr. 18).

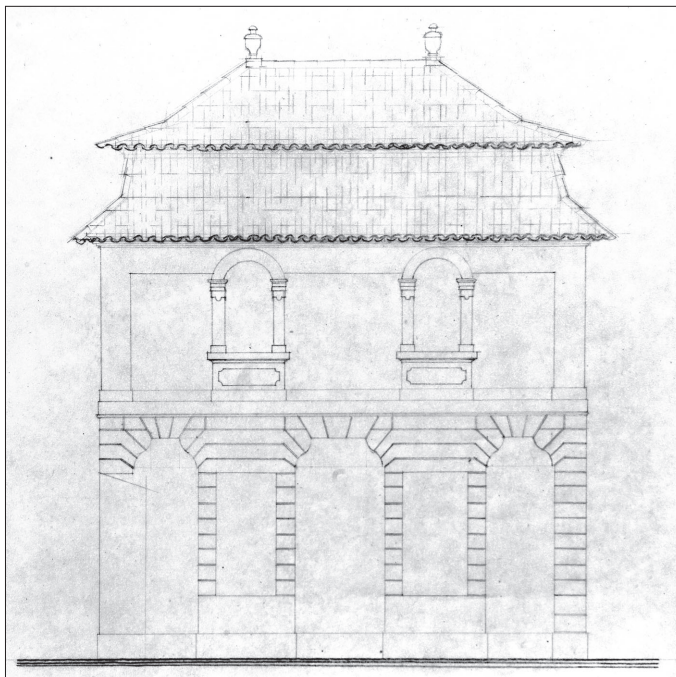
V únoru 1947 dokončil Janák náčrty 1:50, které na základě dílčích provozních požadavků dále upřesňoval.³² V zásadě zjevně trval na navržené vnější architektonické podobě stavby a na základním rozvrhu středního dílu a hlavních salonů v přízemí, zatímco při rozvrhu zázemí prezidentovy pracovny v přízemí a bytu v 1. patře zřejmě postupně ustupoval požadavkům budoucích uživatelů. Lze tak v první fázi usuzovat zejména z návrhu přízemí a mezipatra východního křídla, kde za prezidentovou pracovnou při jižním čele následovaly prostorově a výškově stísněné předpo-

„že výkop pro dům bude proveden ihned s výkopem v Jízdárně, že průběhem roku do zimy bude provedena stavba, která nejlépe podle dosavadních zkušeností by měla přezimovat a po zimě byla by dokončena.“ Stavbu „rezidence“, pro kterou se postupně ujímal název „zahradní dům“, bez problému schválil Václav Wagner ze Státního památkového úřadu, který 4. dubna 1947 prohlásil, že situace zvolená ke stavbě budovy „je velmi šťastná, neubírá ničeho z podstaty zahrady a je dobře rozvržena i ve hmotách v daném prostoru.“

První výkopy nakonec začaly, jak se dovídáme z Janákovy deníku, na samém počátku července 1947.³³ Kopáči ovšem pracovali, jak si Janák 7. července poznamenal, „nikterak stachanovským tempem“. Téhož 7. července se konala porada, při níž se k předloženým plánům opět vyslovili prezident i jeho manželka. Janák si o tom mimo jiné zapsal: „P. prezident souhlasil s rozvrhem své pracovny, o níž kancléř Smutný poznamenal, že řadou oken, polohou stolu a kamen se shoduje s pracovnou v Ashboot. P. prezident přeje si jen z pracovny přímý východ do zahrady na západní straně přímo na terasu. Na dotaz, bude-li jeho představě odpovídat pracovna zařízená jako knihovna, na severní straně s galerií v poloviční výši, souhlasil. Také mu vyhovuje, že se navrhuje při této galerii schodiště, kterým může se nejkratěji vystoupiti až do vlastního bytu, koridoru při ložnicích. [...] Dispozice salonu a jídelny shledána zcela vyhovující. Také dispozice patra byla p. prezidentem schválena. Velký obývací salon, zaujímající nyní celý přední trakt západního křídla a prostorově působivě zařaditelný, byl uvítán.“

Definitivní stavební plány v měřítku 1:50 se kreslily v srpnu 1947; Janák tehdy při jednání se zástupci Plánovací komise Pražského hradu opět zdůraznil, že „dispozice je rozvržena v obsahu i rozměrech podle přání presidenta Beneše“. ³⁴ V září 1947 se dokončoval model „zahradního domu“, na němž se hodnotilo zejména rozdělení a velikost oken, a který prezident schválil. Prezident opakovaně naléhal, aby byla konečně zahájena vlastní stavba; 3. září si Janák zapsal, „že prezident má zájem především o tuto stavbu a že by byl zklamán, kdyby jiné stavby pokračovaly a při jeho návratu [tj. ze Sezimova Ústí] se zahradním domem nebylo ještě započato“. Přes toto prezidentovo naléhání však práce pokračovaly velice liknavě a nelze ani vyloučit, že byly záměrně poněkud brzděny. Nad výkopy musely být přes zimu postaveny provizorní střechy. Teprve koncem ledna 1948 se konečně začaly pod těmito střechami betonovat základové pasy, což prováděla firma Nekvasil, které byly betonářské a zednické práce nakonec zadány.

Na základě závěrů geologického průzkumu prof. Q. Záruby bylo nutno jižní čelo východního křídla založit na hlubší základové pasy. V barokním pavilonu se v březnu 1948 bouraly schody v jeho severním dílu a pod nimi dolů do sklepa byly tehdy nalezeny starší stupně kamenné (dodnes se z nich uchovala tři odsekaná zhlaví). V dubnu se pak začalo s bouráním bočních zdí barokního pavilonu pro betonové pláště nových schodišť, což byl patrně dosti násilný zásah do historické architektury, který jistě bylo možno v projektu vyloučit (obr. 19). Při bourání boků bývalého zadního schodiště bylo zjištěno, že z vnitřní strany bylo zdvoje jednoduché, zděné na maltu z kopaného žlutavého písku (z let 1731–1732). Na boční průčelní stěně se před bouráním dochovala omítka mladší z malty z písku říčního s černými zrny (z doby Haffeneckerovy úpravy pavilonu z let 1776–1777).

Obr. 15. Pražský hrad, Královská zahrada. Barokní pavilon v úpravě A. Haffeneckera, východní, zrušené průčelí pavilonu zaměřené 1947. Uloženo: APH, Nová plánová sbírka, sign. 10902/15 (foto P. Havlík, 2010).

³³ Dokládá to interní spis z 1. července 1947 (APH, KPR – spisový znak 400 000, 1948–1964, kart. 76).

³⁴ Počítalo se s podlahovým topením, v prezidentově pracovně a v ložnicích také s kamny a ve velkých salonech i s krby. Konstruktivní podrobnosti byly konzultovány s firmou Nekvasil. Pro rozpočet byly plánované klempířské práce probrány s klempířem Stehlíkem a práce pokrývačské s pokrývačem Kaňkou.

Obr. 16. Pražský hrad, Královská zahrada. Průčelí jižního čela bývalého pavilonu s klasicistním plastickým košem s květinami nad čelním portálem (© Správa Pražského hradu, foto J. Gloc, 2008).

chodního křídla tak, jak bylo dojednáno s prezidentem Benešem. Dne 20. července 1948 proto předložil Janák plány „zahradního domu“ k novému projednání. Do deníku si přitom zapsal: „S dr. Schenkem odevzdal jsem dnes odb. přednostovi Červíčkovi plány zahradního domu 1:50 s potřebným vysvětlením: že dispozice je dělána jako pro dobrý, ale nikterak mimořádný obytný rodinný dům, že na výslovné přání dr. Beneše byla dispozice skromná, pro soukromou potřebu, nepřepjatá v rozměrech. Skupina ložnic v patře pak má rozměry obvyklé a dosažené u nás pro průměr bydlení. Předložil jsem také tento návrh: že ve stavbě, vyhovující celkem neosobní potřebě, může být pokračováno, otázkou je jen vnitřní, jaksi soukromé schodiště, které ve středním traktu vých. křídla bylo podle zvláštní potřeby dr. Beneše disponováno, aby se jím a výtahem docílilo co nejkratší, rychlé a pohodlné spojení mezi skupinou ložnic v patře a pracovnou v přízemí.“ Protože nepřišly žádné nové pokyny ohledně změn, které by si snad nový prezident přál, pokračovalo se ve stavbě dolního podlaží dále podle dosavadního projektu.³⁵

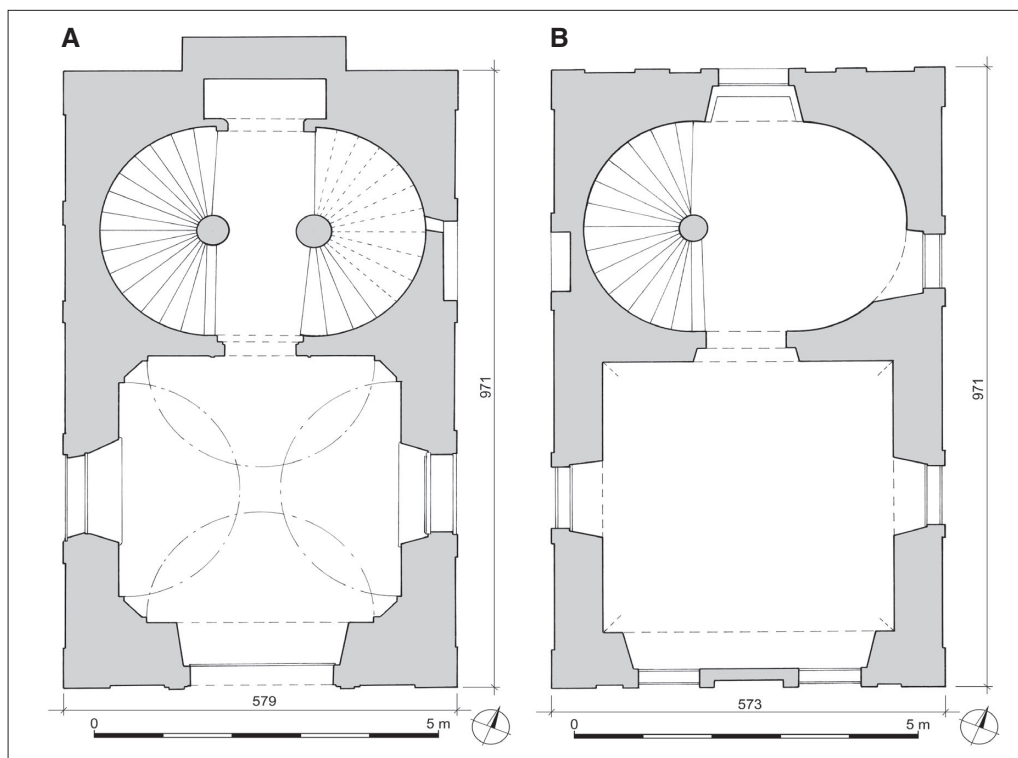
Dne 30. srpna 1948 se v Janákově deníku objevuje kontroverzní zápis o tom, že se stavitelem Najmanem smluvili „betonovou konstrukci balkonu na jižní straně ve středu průčelí“; k tomuto balkonu však nebyly nalezeny žádné bližší archivní informace a naštěstí nebyl realizován. Následně pak Janák provedl revizi úpravy velkého středního okna východního průčelí a také úpravu vikýřů a pokračoval v nákresech pro kamenické práce.

Dne 8. listopadu 1948 si Janák poznamenal, že při své návštěvě u dr. Antonína Schenka z Kanceláře prezidenta republiky dr. Schenkovi sdělil, že rozmýšlí své postavení na Hradě, a podotkl, že „pro nové úkoly presidenta Gotvalda [!] měl by tu být snad architekt jejich důvěry“, přičemž ovšem dodal, že staré úkoly je ochoten dokončit. Pokud jde o „zahradní dům“, Janáka jistě znepokojovalo, že Gottwald dosud neprojevil o stavbu budovy žádný zájem a že ji dosud nenavštívil

Některé projekty specialistů se prováděly ještě v průběhu realizačních betonářských a zednických prací. Tak například ještě v květnu 1948 neexistoval projekt topení a výtahu. Nelze vyloučit, že určité zmatky a liknavost při stavbě „zahradního domu“ zčásti způsobily známé únorové události roku 1948. Prezident Beneš se již dokončení stavby svého letního sídla nedožil – 7. června abdikoval a téhož roku zemřel. Vnucuje se konstatování, že organizace výstavby „zahradního domu“ v dané situaci a době značně pokulhávala ve srovnání s obdobím, kdy tu dohled při stavbě rozsáhlého skleníku vykonával K. I. Di-entzenhofer.

Po nástupu Klementa Gotvalda, zvoleného do prezidentské funkce 14. června 1948, nebylo zpočátku zcela jisto, zda nenastanou ve vnitřní dispozici nějaké změny. Zejména se jednalo o mezipatro ve středním traktu vých.

³⁵ Janák si o tom 3. srpna poznamenal: „Vzhledem k tomu, že nedošly žádné nové direktivy, bude se ve stavbě zahradního domu pokračovat podle plánů. Provede se tedy ve přízemí vých. křídla ve střední prostoroře mezipatro s toaletou, tak jak je to v plánech navrženo.“ Současně se Janák pustil do řešení nových kleneb po stranách kleneb barokního pavilonu, které měly být provedeny z betonu a zavěšeny na stropní desku.

Obr. 17. Pražský hrad, Královská zahrada, barokní pavilon.

A: půdorys přízemí, **B:** půdorys 1. patra. Zaměřeno 1947, originály okótované. Uloženo: APH, přízemí sign. 10902/10, 1. patro sign. 10902/11 (překreslil M. Müller, 2010, pro tisk M. Ďurica, 2010).

ani on, ani jeho manželka, což kontrastovalo s hlubokým zájmem, který o „zahradní dům“ projevovali manželé Benešovi.

Zanedlouho, 26. listopadu, však odborový přednosta Červíček požádal Janáka opět o plány domu, z čehož bylo zřejmé, že nakonec budou nějaké změny přece jenom požadovány. Janák si proto příštího dne do deníku zapsal: „Sdělil jsem dr. Schenkovi, že předložím soupravu plánů podle přání odb. předn. Červíčka. Že stavba je nyní ve výši hlavní římsy, tedy až na střechu v hrubé stavbě hotova. Že změny jsou ovšem možny uvnitř stavby a že mohou mít povahu vnitřního zařízení. Že bylo by podle mého mínění na místě, aby arch. Vaníček – o němž ve včerejší stavební poradě odb. předn. Červíček se vyjádřil, že má plnou důvěru presidenta a milostivé paní – spolupracoval, přijal příslušná přání a odborně podával vysvětlení a rady.“

Architekt Vaníček,³⁶ těšící se plné důvěře prezidentově, si poté (zřejmě z iniciativy Janákovy) prohlédl plány budovy a 1. prosince 1948 se objevil i na stavbě, po níž ho Janák provedl. Následujícího dne si Janák do deníku zapsal, že takto na plánech vysvětlil Vaníčkovi program domu: „Vysvětlil jsem mu na nich, jaký program byl podle přání dr. Beneše pro dům sestaven. Nese sice osobní rysy jeho, avšak je zase v souhlase s obvyklým u nás způsobem bydlení. V jeho přízemku podle osobního přání dr. Beneše bylo disponováno při pracovní mezipatro ve střední části vých. křídla, které výtahem a soukromým schodištěm umožňuje nejkratší spojení s patrem ložnic. Jinak je přízemí zcela normální. V patře patrně i křídlo vých. odpovídá normální potřebě, záp. křídlo opět podle individuálního přání dr. Beneše může být jinak rozděleno. Při prohlídce stavby Vaníček, který má zralé a praktické zkušenosti, prostorovou a půdorysnou dispozici oceňoval, zvláště také dvoje schodiště, také umístění v zahradě“.

Dne 13. prosince odborový přednosta Červíček (jenž se měl od 1. ledna 1949 stát novým přednostou Kanceláře presidenta republiky) převzal od Janáka požadované plány s poznámkou, že je předloží „milostivé paní.“ Poprvé zde tedy máme výslovnou zmínku o zájmu někoho z prezidentovy rodiny o zahradní dům. Zájem nepochybně neprojevoval sám prezident, nýbrž jen jeho choť; odtud zřejmě pramení dotazy odborového přednosty Červíčka týkající se kuchyně, na kterou se ptal již 26. listopadu. I historická literatura potvrzuje, že to byla Marta Gottwaldová, která později „prosadila [...] přestěhování do právě dokončované vily v Královské zahradě“ (KOSATÍK 1993, 176). Vaníček poté osobně projednával s manželkou presidenta změny v dispozici prezidentského bytu v 1. patře, které byly realizovány; byt měl nyní obsahovat dětský pokoj (pro vnučku manželů Gottwaldových) a pokojík pro vychovatelku.

36 Křestní jméno pana architekta se nepodařilo dohledat.

Obr. 18. A: Ratboř u Kolína – zámek, Jan Kotěra 1911 (foto P. Vácha, 2009); **B:** Pražský hrad, Královská zahrada – rezidence, Pavel Janák 1947–1950 (© Správa Pražského hradu, foto J. Gloc, 2008).

Z Janákovy deníku je patrné, že při své práci narážel na stále větší překážky, způsobené liknavostí některých dělníků a řemeslníků či neseriózním jednáním čerstvě vznikajících socialistických podniků, ale i potížemi s obstaráváním různých nezbytných úředních povolení. Nadto se počátkem roku 1949 objevilo značné nebezpečí pro další postup stavebních prací. Tzv. trojka akčního výboru totiž revidovala stavby Pražského hradu a rozhodla se zastavit stavbu „zahradního domu“ jako nejméně potřebnou. Toto nebezpečí však bylo po několika týdnech zažehnáno. Na poradě, jež se konala 1. února 1949, se Janák dověděl, že práce se mají naopak urychlit, aby budova byla do září obyvatelná. Téhož dne se Janák musel zúčastnit další porady v generálním sekretariátu KSČ, kde mu bylo slíbeno, že na dokončení stavby budou obstarány potřebné peníze i pracovní síly. Záporný postoj trojky akčního výboru už tedy nyní nehrál žádnou roli a stavba „zahradního domu“ měla být od této chvíle intenzivně podporována po stranické linii, na což dohlížel sám generální tajemník strany, tedy Rudolf Slánský. Dům, o který předtím delší dobu manželé Gottwaldovi neprojevovali žádný zájem, měl být nyní do září 1949 úplně hotov; můžeme tušit, že hlavním motorem této změny přístupu byla prezidentova manželka.³⁷

³⁷ Ještě koncem ledna 1949 se začaly bourat boční otvory starého pavilonu v přízemí a objevily se velké otvory původní, které ústily původně do bočních skleníků a byly v té podobě obnoveny. Počátkem února pak Janák začal s náčrtem přístavby kuchyňského křídla, se kterým dosud nebylo ani započato. Spěch, který nyní na stavbě panoval, zachránil starý mansardový krov nad středním pavilonem, když se před tím počítalo, že bude nahrazen be-

Obr. 19. Pražský hrad, Královská zahrada. Rozestavěné západní křídlo „rezidence“ s počátky bourání části západního boku pavilonu. Uloženo: APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 1742/1 (foto A. Gubčevský, 1948).

Příčky v „zahradním domě“ byly prováděny podle plánů pozměněných architektem Vaníčkem, se kterými Janák zjevně nesouhlasil. Svědčí o tom jeho zápis z 6. dubna 1949, opatřený několika nesouhlasnými vykřičníky: „Disposice půdorysu Vaníčkův návrh (rozdělení přízemí u pracovny, kabinet u této s toaletou, šatna a čekárna u sekretáře, úprava společenského pokoje a jídelny). V patře změna: koupelny ve vých. křídle odděleny od oblékacího pokoje (bude jim třeba zvláštní ventilace stropem!), v záp. křídle dětský pokoj zvětšen, jeho koupelna posunuta, pokoj vychovatelky zmenšen jen s jedním oknem! V mezipatře zrušena jedna toaleta, zato adaptována zde ještě další ložnice a koupelna! Stalo se to snad z neznalosti, že v podkroví jsou hostinské pokoje. Tyto disposice Vaníčkovy byly předloženy pí Gottwaldové a schváleny. Na základě jich se provádějí již příčky.“

Všechny práce nadále probíhaly ve spěchu a s řadou potíží s dodavateli; nervozitu zvyšoval i politický dohled. Tak v pondělí 11. dubna byla stavba podrobena jakési stranické kontrole, což vzbudilo mezi všemi zúčastněnými značné obavy. Janák si o tom do deníku zapsal: „Kuchyně: od rána začala velká nervosa a zmatenost práce. Jelínek přináší ze stavby, že osazenstvo bylo zcela vyměněno za členy strany – funkcionáře – a že se pracuje ve vypjatém tempu. Že nebudou-li dodány ihned a včas plány, bude stavba zastavena.“³⁸

Průčelí kuchyňského křídla rozpracoval v měřítku 1:20 arch. V. Studený, jehož práce se setkala s pochvalou arch. Janáka, který si o ní 28. dubna 1949 stručně poznamenal: „Kuchyně: Studený pracuje na průčelích 1:20. Velmi dobře! Zvláště se podařilo konečně uspokojivě rozřešit severní průčelí do zahrady. Bude mít co nejprostší vzhled jako jednoduchý obytný domek.“ Stará kamenná dlažba v přízemí barokního pavilonu byla ponechána pod nově pokládanou mramorovou; rozhodnutí o tom padlo 26. května.

Dne 13. června 1949 se řešila otázka mříží pro balkony v 1. patře v sousedství středního pavilonu; o rozhodnutí, jež tehdy padlo, si Janák zaznamenal: „Mříže balkonů: zámečník [firm]y Hat-

tonovým. Janák si o tom 23. února 1949 zaznamenal: „Vzhledem k tomu, že ve stavební poradě opět byla zmínka o tom, nemá-li být krůvek starý nad pavilonem nahrazen betonovým, prohlíželi jsme jej dnes s Naimanem na místě. Je pravda, že hlavy vazních trámů, paty krovů i nálepky jsou, pokud jsou viditelné pod krytinou, většinou zničené, ale zastával jsem, [že] betonový krov dá nejméně měsíc práce a při nedostatku jak pracovních sil, tak prostředků bychom si na sebe brali další úkol, když lhůta do září je krátká.“. Zatímco pokračovaly stavební práce, rozkresloval Janák s arch. Šebelem detaily oken a dveří. Koncem března 1949 Janák dodělal plány kuchyňského křídla, kde už mezitím byly skončeny výkopové práce, na něž navázaly práce betonářské a zednické.

³⁸ Dva zástupci strany, kteří se téhož dne přišli přesvědčit o stavu projekčních prací, však byli nakonec uspokojeni, takže vše dobře dopadlo. Později, 9. listopadu 1949, když „v jídelně na pilíři záp. strany vyrazila voda, zaplavila vlyskovou podlahu a promáčela pilíř“, se dokonce řešilo, zda nedošlo k sabotáži; nakonec však, jak uvádí Janák, bylo rozhodnuto, „že to není sabotáž, ale že roura topení byla proražena náhodně háčkem k zachycení obložení oken truhlářem.“

Obr. 20. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Vestibul v místě bývalé vstupní loggie (foto F. Kašička, 2009).

Obr. 21. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Freska (bohyně Flora) na stropě bývalé vstupní loggie barokního pavilonu, poslední čtvrtině 18. století. Stav po úpravě v 90. letech (© Správa Pražského hradu, foto J. Glöc, 2010).

le přišel a byli jsme v Terezi. křídle podívat se na starou mříž, která má být použita na jeden z balkonů. Shledáno, že mříž dá se dobře sesadit a že rozměry kupodivu na centimetr klapě. Zámečník, který je zřejmě velmi zkušený, dobře slohově odhaduje mříž jako pozdní. Vykoná však zcela dobře svoji úlohu. Pro druhý balkon bude zhotovena kopie.“ Poté byla podle starší korouhvičky s letopočtem 1731 na střeše „altánu“ zhotovena její nová kopie i s kopií její makovice a nahrazeny byly také makovice na střeše středního barokního pavilonu.³⁹ S touto náhradou původních makovic i korouhvičky vyjádřili 16. srpna souhlas i Viktor Kotrba a Olga Vlčková ze Státního památkového úřadu; o jejich názorech na makovice na pavilonu Janák píše: „Velmi je zajímala makovice v podobě nezdařené napodobeniny ze zinkovaného plechu z mansardy barokního pavilonu. Vidí v ní také jakýsi po-

kus o napodobení keramiky, neznají však ze své praxe žádný takový případ, že by mansarda byla ukončena něčím takovým z pálené hlíny. Souhlasí s tím, aby ukončení bylo novou hrotnicí a makovicí z mědi.“

Termín 1. září 1949, odkdy měl být dům obyvatelný, se nakonec nepodařilo dodržet, a to přes všechny spěch a přes stále větší množství nekvalitní práce, kterou Janák ve svém deníku se zděšením komentoval.⁴⁰ Jako náhradní termín byl, jak se zdá, ustanoven den prezidentových narozenin, tedy 23. listopad. Nadále tedy horečně probíhaly dokončovací práce, jež si přicházeli prohlédnout vysocí hodnostáři režimu a několikrát i paní Gottwaldová; o případné návštěvě samotného prezidenta však nemáme žádných zpráv. Mimo jiné bylo provedeno restaurování fresky ve vstupní lodžii barokního pavilonu, které provedl akademický malíř Bohumír Číla (obr. 20, 21); pokud

39 O rozhodnutí ve věci korouhvičky a makovice na „altánu“ si Janák 7. července 1949 zapsal: „Nakreslil jsem korouhvičku a makovici přesně 1:1, budou provedeny tvarově přesné kopie, makovici uděláme z mědi, tlačenu při zachování rozměrů v ovále. Rovněž korouhvička a žerd s hrotem budou z mědi. Starou makovici s korouhvičkou uložíme ve sbírkách P[ražského] h[radu].“ Pokud jde o makovice na střeše pavilonu, v Janákově zápisu z téhož dne čteme: „Vázy končící nároží mansardy starého pavilonu byly sňaty. Zdají se být tvarově záhadné, napodobují jaksi vázy z pálené hlíny, ale tvarově jsou velmi hrubé, takže se jim nedá věřit, zda snad byly náhradou za původní nějaké originály z pálené hlíny. Jsou velmi špatné práce asi 50 let staré, snad by mohly být z téže doby jako kopie makovice na starém altánu s korouhvičkou C VI. 1731. Jakkoli jsou vázy hrubé a neumělecké, ukončují velmi dobře mansardu. Sejmeme je a nahradíme raději zcela jednoduchou makovicí podobných rozměrů šířky a výšky a z mědi.“

40 Jako příklad této mnohokrát opakované Janákovy kritiky uvedme například zápis z 26. srpna 1949: „V již. průčelí je dokončena omítka vých. křídla. Děje se to vše ve spěchu, omítka má viditelné vady. Pichl prohlašuje, že budou podle potřeby i po odstranění lešení upraveny. Také na kuchyni se omítá, čím dál, tím však hůře.“ O čtyři dny později: „Kuchyně: zděšení. Neuvěřitelně, co provedli, bez ptaní, s deskou římsy v postranním průčelí. Také s okapním nosem římsy, který jednoduše v postranních průčelích vynechali!“ A ještě jeden záznam, tentokrát z 26. září 1949: „V pracovní a společenském pokoji jsou již postaveny kachlové pláště krbů. Barvy jsou děsné v pravém slova smyslu. Těžko vzpomínat na krásné barvy kachlů starých kamen P[ražského] h[radu]. Nadto ještě kachle v pracovní mají vesměs popraskanou glazuru, před časem se takové zboží vyřazovalo! Strašná reprezentace vkusu našeho průmyslu, Rakovníka.“

jde o novější malby v témže pavilonu, Janák si 15. října po návštěvě dr. Jakuba Pavla ze Státního památkového úřadu zapsal: „Ostatní malba stěn, nepochybně obnovená 1920 a málo šťastná, pochmurná v tónu, nebude obnovena, protože je zřejmě daleko pozdějšího původu než malba [tj. malba na stropě] a nikterak o sobě cenná.“ Realizovány byly také úpravy okolí rezidence. Stavbu se posléze do náhradního termínu podařilo dokončit a ve čtvrtek 1. prosince 1949

Obr. 22. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Řešení výtahu a schodiště (foto F. Kašička, 2009).

se v Rudolfově galerii konal „čaj u prezidenta“, uspořádaný pro zaměstnance na stavbách „zahradního domu“ a kotelny u Jízďárny.

Na stavbu vlastního „zahradního domu“ však bezprostředně navázaly další stavební práce. O jejich zadání se Janák dozvěděl 29. prosince 1949, kdy si do deníku zapsal, že „vypukla přístavba“. Požadována byla jednak přístavba studené kuchyně k právě dokončovanému objektu kuchyně, jednak rozšíření přípravný při severozápadním nároží vlastního „zahradního domu“ o přístavbu pod přilehlým dílem zvýšené zahrady.⁴¹ Podzemní přístavek – druhá z požadovaných přístaveb – byl budován od června 1950 do konce téhož roku. Současně se ještě pracovalo na úpravě okolí „rezidence“, ke kterému měl Janák mnohé výhrady. Teprve po dokončení této přístavby se 22. prosince 1950 prezidentova rodina do „zahradního domu“ definitivně nastěhovala.

V dalších letech se podle Janákova deníku řešily v novostavbě pouze drobné úpravy. V závěru působení arch. Pavla Janáka na Pražském hradě měla tedy „rezidence“ – jak je tomu dosud – uprostřed zahradní lodžie a v západním křídle společenský pokoj s jídelnou a v traktu za ním chodbu, spíž a přípravnu, za kterou pod přilehlou zvýšenou úrovní zahrady vyrostla přípravná další. Ve východním křídle nadále zůstala pracovní. Střední a severní trakt tohoto křídla byl však dosud členěn podle požadavků prezidenta Beneše vloženým mezipatrem. Obě podlaží spojená úzkým schodišťovým ramenem a osobním výtahem obsahovala čekárny, prostory sekretáře, kabinet, knihovnu a příslušenství (obr. 22). Prezidentský byt v 1. patře obsahoval na začátku padesátých let ve středním dílu budovy v barokním pavilonu malou jídelnu a zadní pokoj, ve východním křídle ložnice s koupelnami, s jejichž provozním začleněním do dispozice Janák nesouhlasil. V západním křídle se objevil vedle obývacího pokoje dětský pokoj se samostatným příslušenstvím a prostory pro službu.

IV.

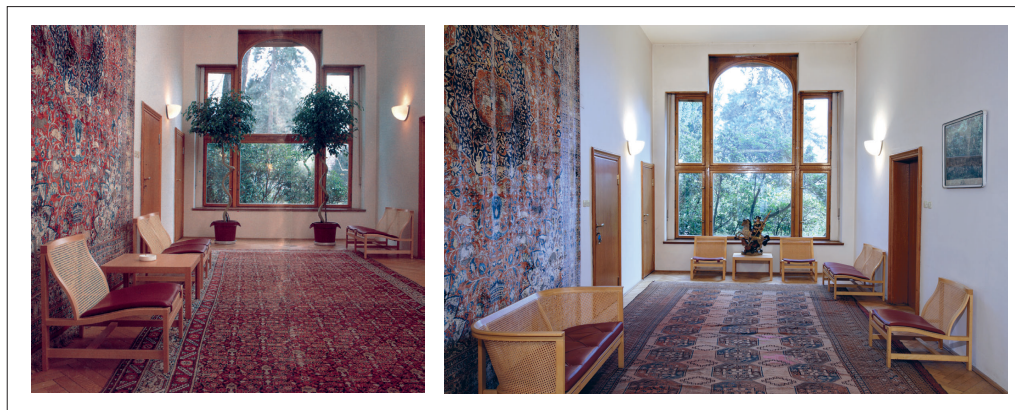
Po smrti prezidenta Gottwalda roku 1953 bydlel v domě i jeho nástupce Antonín Zápotocký s manželkou Marií. Zápotockí obvykle v zimě bydleli na Hradě, v létě pak v „rezidenci“ v Královské zahradě; jen na víkendy jezdili do vily ve Vonoklasech (KOSATÍK/PECHÁČKOVÁ 1993, 9). Necelých pět let prezidentství Antonína Zápotockého (1953–1957) nezanechalo v „rezidenci“ žádné výraznější stopy. Je známo pouze tolik, že roku 1954 zhotovilo SÚRPMO pro „rezidenci“ technický projekt na elektroohřev vody.⁴²

Další prezident, Antonín Novotný, který se sem s rodinou nastěhoval roku 1957, užíval byt pouze dočasně a jsou známy jeho kritické výroky, týkající se zejména nízkých stropů, které způsobilo

41 Projekt prodloužení novostavby k západu vypracoval arch. V. Studený. Janákovi se tento projekt líbil; 6. ledna 1950 si o něm zapsal: „Studený nakreslil prodloužení nynější kuchyně k západu. Na místě štítu byl by tu stan, vypadá příznivě.“ Nakonec však tato přístavba nebyla realizována. Druhá z požadovaných přístaveb, totiž přístavba přípravný s místností zaměstnanců, byla řešena jako obdélný prostor přiložený k obvodové šachtě „zahradního domu“, která tu byla využita jako chodba a pro hygienické zázemí zaměstnanců. Na severním podélném boku byly prostory přímo osvětleny okny do užšího anglického dvorku.

42 APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/694–701.

Obr. 23. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Proměny místnosti v Janákově křídle navazujícím na bývalý pavilon za poslední desetiletí. Sál (hala) před společenskou místností a soukromým kinem. **A** (vlevo): stav 1992 (foto P. Nagel 1992, převzato z ROMER 1992); **B** (vpravo): stav v roce 2010 (© Správa Pražského hradu, foto J. Glac, 2010).

vložené mezipatro.⁴³ Uvedené výhrady byly zřejmě podnětem k výraznému zásahu do dispozice východního křídla. Podle projektu arch. Jaroslava Láchy (spolupracovníka arch. Jaroslava Fragnera) z roku 1960 byla ve východním křídle odstraněna mezipatra. Severní trakt zabral prostor kina pro maximálně dvanáct osob, se samostatně přístupnou promítací kabinou. Uvolněný střední trakt, označovaný nyní jako předpokoj, dovolil příznivé uplatnění celého trojdílného Janákova okna vignolovského typu. Bývalá pracovna v jižním traktu křídla byla tehdy označována jako „šedý salon“.⁴⁴ Tento vstup někdejšího SÚRPMO s několika externími kooperanty do dispozice východního křídla lze zřejmě hodnotit kladně, zejména v situaci, kdy se již s původní formou návštěvního provozu u prezidenta přestalo počítat.⁴⁵

V letech 1968–1975 byla „rezidence“ sídlem prezidenta Ludvíka Svobody. V této době nejsou v budově zaznamenány větší stavební zásahy. Ty zde byly realizovány až za Gustáva Husáka, který v roce 1975 vystřídal Ludvíka Svobodu a který zde sám žil až do roku 1989. Hned po svém nástupu zde Gustáv Husák inicioval výrazné zásahy, kterými byly jednak stavba nového velkého balkonu v jižním čele „rezidence“ mezi oběma bočními křídly,⁴⁶ jednak vybudování sauny.⁴⁷ Třetí velkou stavební akci prováděnou v době prezidentství Gustáva Husáka bylo vybudování bazénu severně od „rezidence“ pod terénem horního dílu Královské zahrady.⁴⁸ Pro ostatní zásahy z doby

43 Důvody, proč se mu „rezidence“ v Královské zahradě nezamlouvala, popisuje Antonín Novotný takto: „Architekt zvládl linie, ne prostor. Stropy jsou tak nízké, že se na ně dosáhne prsty. Pod lustry jsme chodili s ohnutou hlavou. Nikdy jsme nepochopili, proč na osm obytných místností tam bylo 13 sociálních zařízení. Ptáci se hradní zahradě zdaleka vyhýbali, vnuci mého předchůdce si udělali ze zahrady automobilovou dráhu a střelnici“ (ČERNÝ 2008, 168–169).

44 APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/771-848.

45 Vedle této radikální akce byly u tehdejšího SÚRPMO v témže období na přelomu padesátých a šedesátých let objednávány projekty na výdlažbu tří balkonů mramorovou dlažbou a některé další menší práce, například na úpravu kanalizace a vodovodů, které převážně realizoval Pražský stavební podnik (APH, KPR – spisový znak 400 000, 1948–1964, kart. 76; APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/685-693). Kromě toho zde Ústředí uměleckých řemesel vyřizovalo objednávku na zhotovení kovového zábradlí k severnímu průčelí rezidence a současně se opravovala průčelí. Návrh nového balkonu tehdy realizován nebyl (APH, KPR – spisový znak 400 000, 1948–1964, kart. 76.).

46 Návrh balkonu vypracoval ing. Keim z projektového útvaru Pražského stavebního podniku (vedoucí střediska ing. Fejgl) ve třech alternativách. Alternativy posoudil 2. září 1975 akad. arch. Osvald Döbert z odboru stavební a památkové správy Kanceláře prezidenta republiky, jenž doporučil k realizaci alternativu B. Ta řešila balkon v celém rozsahu středního dílu budovy. Nosné sloupy byly umístěny v ose bosovaných nárožních pilastrů barokního pavilonu a obloženy pískovcem. Před pavilonem se počítalo s vykojeným zrcadlem balkonu a pro zábradlí měla být použita stáčená mřížovina z francouzských oken v 1. patře při bocích středního pavilonu, doplněná novými díly, zpracovanými ve stejném duchu. Nelze se ubránit dojmu, že i návrh centrálního balkonu „rezidence“ byl inspirován balkonem Jana Kotěry ze zmiňovaného záměru v Ratboři u Kolína, a rovněž lze s velkou pravděpodobností předpokládat, že autorem úvodního náčrtku pro zpracování návrhu byl arch. Osvald Döbert. Stavbu realizoval Pražský stavební podnik podle prováděcího projektu, dokončeného jeho projektovým útvarem. Pohled zůstal rovinný, před barokním pavilonem zůstalo volné zrcadlo o rozměrech 5,72 x 2,06 m. Dlažba i obklad sloupů byly provedeny z trachytu, žlaby a lemování z měděného plechu. Stavba se oproti původnímu předpokladu protáhla do druhé poloviny roku 1976 (APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/1110-1129).

47 Pro vytvoření sauny byl použit prostor přístavby přípravny pod přilehlým terénem zvýšené severní zahrady, budované ještě za Janáka. I tento projekt zpracoval v září 1975 ing. Keim z projektového útvaru Pražského stavebního podniku. Větší západní díl původního obdélného půdorysu byl upraven jako odpočívárna se stěnami obloženými dřevem a s bočním přístupem do WC. Západní díl půdorysu byl vyhrazen tzv. ochlazovně s vlastní saunou a s menším studeným bazénkem v jejím sousedství. Při boku ochlazovny byl zřízen sprchový kout (APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/1051-1067).

48 Projekt na tuto akci, oficiálně nazvanou „Zdravotně technické zařízení Pražského hradu“, vypracovalo v červnu až listopadu 1981 hradní středisko SÚRPMO pod vedením arch. Karla Firbase (zodpovědný projektant stavební části Václav Kníže). Vyšším dodavatelem stavby byly Pozemní stavby Brno ve spolupráci s několika subdodavateli, mezi něž náležel i Strojexport, jenž byl pouze zprostředkovatelem rakouské firmy Sulzer Wien. Podle pro-

Obr. 24. Pražský hrad, Královská zahrada, rezidence. Konferenční salonek (© Správa Pražského hradu, foto J. Gloc, 2010).

Gustáva Husáka se zatím nepodařilo nalézt archivní zprávy; později byly tyto zásahy připomínány ve zkreslené podobě. Patří mezi ně zvláště změna stropních konstrukcí nad Husákovým bytem v 1. patře východního křídla „rezidence“. V dosud neznámém roce tu byly odstraněny prostory v podkroví, byly odstraněny staré stropy nad 1. patrem a nové, železobetonové stropy byly provedeny zhruba o 60 cm výše. Staré stropy byly ponechány pouze nad přilehlými prostory bývalých lázní a šaten při západních nárožích křídla. Pokud jde o důvody této akce, lze se pouze domnívat, že původní prostory cítil snad Husák jako příliš výškově tísnivé.

Společensko-politické změny po převratu roku 1989 přinesly i změnu v nazírání na další funkci a využívání „rezidence.“ Logicky se měla původně stát sídlem nového prezidenta Václava Havla. Úprava objektu v roce 1992, která byla nakonec náročnější, než se původně předpokládalo, byla dílem tehdejšího poradce prezidenta Havla pro architekturu a památkovou péči arch. Miroslava Masáka. Při renovaci „rezidence“ byl opět odstraněn balkon dodatečně předložený u středního dílu jižního průčelí, takže se stavbě vrátil původní výraz, který mu dal v závěru čtyřicátých let 20. století arch. Janák. Mezitím se proměnil názor na budoucí funkci objektu, který získal přezdívku „Mozeček“, a který byl nadále vyhrazen pro místo nejrůznějších setkání a jednání. V duchu nové funkce zahradního domu arch. Masák zejména provzdušnil 1. patro objektu od řady příček a zařízení, které tu vznikaly podle individuálních potřeb a požadavků předchozích uživatelů. Veliká pozornost tu byla věnována zázemí předpokládané nové náplně a v celém rozsahu novému vnitřnímu zařízení (obr. 23). Na vybavení interiérů spolupracovala s arch. Masákem i dánská firma BOTIUM a tehdejší přední osobnosti dánského designu Erik Boisen a Magnus Olesen. Potahové látky, koberce a podlahové krytiny dodala rovněž dánská firma Kvadrat. Spolupracovali i další dánské designéry a také italské mistři štukolustra (RØMER 1992, 107–111; POLÁČKOVÁ 1992, 3–4; MASÁK 2006, 73).

Reprezentační místnosti v přízemí – společenský sál, jídelna a bývalá prezidentská pracovna – byly podle návrhu arch. Viktora Procházky z odboru památkové péče Kanceláře prezidenta republiky za spolupráce dr. Elišky Fučíkové, tehdejší vedoucí odboru památkové péče Kanceláře prezidenta republiky, opatřeny na stěnách tapetami (obr. 24). Tapety a tapisérie vybíraly na počátku devadesátých let Olga Havlová spolu s Dianou Sternbergovou. Některé kusy nábytku byly do domu převezeny z lánského zámku. Prostory v 1. patře po krátkém pobývání Václava Havla

jektu byla stavba založena na betonové desce se šterkopískovým podsypem. Nosnou konstrukci vnějšího pláště objektu tvoří železobetonová krabice, vnitřní tvarovaný plášť nesou plynosilikátové tvárnice, podložené zčásti v úrovni spodní strojovny železobetonovými pilíři. Vodorovné nosné konstrukce jsou rovněž železobetonové. Pro napojení na budovu „rezidence“ byla probourána obvodová šachta. Dřevěné a keramické obklady stěn, podlah a stropů podle dohody s projektantem realizovali subdodavatelé (APH, Nová plánová sbírka, inv. č. 10 902/1-131).

s manželkou Olgou, kteří se z objektu odstěhovali v roce 1995, převzala Nadace Václava Havla pro rozvoj Pražského hradu a následně tu byly umístěny kanceláře prezidentových poradců a Nadace Forum 2000 (GROHOVÁ 2003).

V současné době očekává tento významný objekt další fáze generální opravy, směřující ke zvýraznění jeho architektonických, památkových a kulturních hodnot.

LITERATURA

- ČERNÝ 2008 — Rudolf ČERNÝ: Antonín Novotný. Vzpomínky prezidenta. Česká Kamenice 2008.
- GROHOVÁ 2003 — Johanna GROHOVÁ: Do hradního Domečku je moc vidět. Přízemí působí celkem útulně, první patro už někdejší lesk ztratilo. Mladá Fronta Dnes 14, 2003, 6. března.
- KOSATÍK 1993 — Pavel KOSATÍK: Osm žen z Hradu. Praha 1993.
- KOSATÍK/PECHÁČKOVÁ — Pavel KOSATÍK / Marcela PECHÁČKOVÁ: Prezidentské bydlo. Mladá Fronta Dnes 4, 1993, č. 129, příloha Víkend, 8–9.
- MALÁ 1991 — Věra MALÁ: Jak bydleli naši prezidenti (v letech 1918–1948). Lidové noviny 4, 1991, 5. října, 11.
- MASÁK 2006 — Miroslav MASÁK: Tak nějak to bylo. Praha 2006.
- PODLAHA 1920–1921 — Ant. PODLAHA: Plány a kresby chované v kanceláři správy Hradu Pražského. Památky archeologické 32, 1920–1921, 185, tab. XVIII.
- POLÁČKOVÁ 1992 — Eva POLÁČKOVÁ: Dům pro prezidenty. Domov 1992, č. 10, 2–4.
- RØMER 1992 — Mike RØMER: The winds of change. Vaclav Havel's think tank in Prague. Living architecture 1992, 107–113.
- VILIMKOVÁ 1986 — Milada VILIMKOVÁ: Stavitelé paláců a chrámů. Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové. Praha 1986.
- VLČEK 2000 — Pavel VLČEK: Královská zahrada (c. k. dvorní zahrada). In: P. VLČEK (ed.), Umělecké památky Prahy – Pražský hrad a Hradčany. Praha 2000.

SUMMARY

The „Residence“ in the Royal garden of Prague castle. Work by three eminent architects – K. I. Dientzenhofer, A. Haffenecker and P. Janák

The documentary evidence places the initiation of building activities on the site of current „Residence“ in the Royal Garden of the Prague castle to between 1731 – 1732, when a sizable Baroque greenhouse was built to the terrace wall. This building was composed symmetrically with a pavilion in the centre, which still exists, and the actual greenhouse wings joined on both sides. Initially master Jakub Antonín Canevalle was paid for the building work, then Kilián Ignác Dientzenhofer, who was the court building master during the whole construction. The building project is usually assigned to Dientzenhofer, but there is also a possibility, that Canevalle was the author of the original plans, whose project was later modified by Dientzenhofer. In 1757 at the beginning of the seven years war the greenhouse was hit by a cannonade during the Prussian siege of Prague and was burnt down. In 1776–1777 the building was rebuilt by a master builder Antonín Haffenecker. However, he renovated only the central pavilion, refurnished by fresco paintings probably shortly afterwards, while the side wings were never rebuilt.

The pavilion then remained almost unchanged until after the Second World War. In 1947 – 1950 the presidential „residence“ after the project of Pavel Janák was built on the site of the greenhouse, named in contemporary documents as a „garden house“. The Baroque pavilion remained in its centre, to which the eastern and western wings were built. Janák was evidently inspired by the lodge in Ratboř by Kolín, built in 1911 – 1913 by the architect Jan Kotěra, with whom Janák worked in 1907–1909. The kitchen wing and the preparation annex below the adjacent part of the raised garden were added to the „garden house“.

The building served as the presidential „residence“ with occasional interruptions up to the end of the communist regime. Building activity was intensified around 1960 when the mezzanine floors in the eastern wing were dismantled in a project by Jaroslav Lácha, and the northern tract was became a cinema. Later in the time of president Husák, a sauna was built in 1975–1976 and a new balcony on the south face of the „residence“. The author of the project (perhaps architect Osvald Döbert) was probably also influenced by the balcony at the lodge in Ratboř by Kolín. In 1981–1982 a swimming pool was built to the north of the „residence“ below the level of the upper part of the Royal garden.

After the revolution in 1989 president Václav Havel lived for a short period in the residence, but then the building, modified in 1992 by architect Miroslav Masák in cooperation with Danish designers, was used by president advisory officers and as a registered place for several foundations. Currently the building awaits another phase of general reconstruction.

Fig. 1. Prague castle, Royal garden. Site of the presidential residence at the voluptuary area of Prague castle. (Map underlay from Google Earth.)

Fig. 2. Prague castle, Royal garden. General view of the presidential residence, St. Veits cathedral in the background (P. Nagel 1992, after RØMER 1992).

Fig. 3. Prague castle, Royal garden, residence. Current state of the northern facade (original data are archived in the Office of the president of the Republic).

Fig. 4. Prague castle, Royal garden, residence. Building history survey of the main building ground floor (northern modifications are below the upper garden level). **Blue** – presumed remains of Renaissance terrace wall, **brown** – Baroque construction from 1731–32, **orange** – recent constructions from 1947–1950 (period of the architect P. Janák), **yellow** – later constructions after 1950. (Original data are archived in the Office of the president of the Republic).

Fig. 5. Prague castle, Royal garden, residence. Current state of the south facade (original data are archived in the Office of the president of the Republic).

Fig. 6. View from St. Veits cathedral tower towards the north. **A:** Johann Joseph Dietzler 1742 – a cut-out from coloured ink drawing of the greenhouse from 1731–1732 (archived in National gallery in Prague). **B:** Current state.

Fig. 7. The greenhouse – detail of the drawing by J. J. Dietzler 1742.

Fig. 8. Prague castle, Royal garden. Transverse section of the central pavilion and the greenhouse wing with a heating channel. Ground floor of the lower entrance pavilion has flat ceiling. Entrances in greenhouse wings have flat lintels – earlier project? Not dated, author not stated. Archived in Prague castle archive (further APH), Old plan collection.

Fig. 9. Groundplan and a section through the pavilion with a roof line of the greenhouse wing and entrances to its loft. Not dated, author not stated. Archived in APH, Old plan collection.

Fig. 10. Grounplan and outline of the greenhouse in Royal garden. Possibly work of K. I. Dientzenhofer office. Not dated, author not stated. Archived in APH, Old plan collection.

Fig. 11. Facade of the central pavilion; part of documentation, which can be assigned to K. I. Dientzenhofer office. Pencil drawing on the reverse of the plan quoted at Fig. 9. Archived in APH, Old plan collection.

Fig. 12. Plan of the Prague castle from 1759 – a cut-out. Archived in APH, Old plan collection.

Fig. 13. Prague castle, Royal garden. View of the “summer house” and the pavilion from the west, ante 1947. Archived in APH, Photograph collection of Prague castle building office.

Fig. 14. Prague castle, Royal garden. Baroque pavilion modified by A. Haffenecker, view from southeast, ante 1947. Archived in APH, Photograph collection of Prague castle building office.

Fig. 15. Prague castle, Royal garden. Baroque pavilion modified by A. Haffenecker, east, demolished facade of the pavilion surveyed in 1947. Archived in APH, New plan collection.

Fig. 16. Prague castle, Royal garden. South face facade of the former pavilion with a classicism plastic basket with flowers above the doorway.

Fig. 17. Prague castle, Royal garden, Baroque pavilion. **A:** ground floor grounplan, **B:** grounplan of the first floor. Surveyed 1947, originals with measurements. Archived in APH, New plan collection.

Fig. 18. A: Ratboř by Kolín – lodge, Jan Kotěra, 1911; **B:** Prague castle, Royal garden – residence, Pavel Janák 1947–1950.

Fig. 19. Prague castle, Royal garden. Partially built western wing of the “residence” with beginnings of the west pavilion side demolition. Archived in APH, Photograph collection of Prague castle building office.

Fig. 20. Prague castle, Royal garden, residence. Vestibule on a site of an earlier entrance loggia into the Baroque pavillon.

Fig. 21. Prague castle, Royal garden, residence. Fresco (Flora divinity) on the ceiling of the former entrance loggia of the Baroque pavilion, last ¼ of the 18th century. After modifications in the 1990s.

Fig. 22. Prague castle, Royal garden, residence. Lift and staircase.

Fig. 23. Prague castle, Royal garden, residence. Modifications of a room in the Janák wing adjacent to the former pavilion during the last decade. Hall before the banqueting room and private cinema. **A:** state 1992 (photo P. Nagel 1992, based on RØMER 1992); **B:** state in 2010.

Fig. 24. Prague castle, Royal garden, residence. Conference lounge.

English by Linda and Patrick Foster

Doc. Ing. arch. František KAŠIČKA, CSc.
Ústav památkové péče a renovací
Fakulty architektury ČVUT v Praze
kasicka@fa.cvut.cz

PhDr. Pavel ZAHRADNÍK
Národní památkový ústav, ústřední pracoviště
zahradnik-pavel@o2active.cz